

Tema 6. Les formes d'ingrés en un centre penitenciari: la detenció, la presó preventiva, la sentència ferma. Procediments i tràmits d'ingrés. L'entrevista d'ingrés: aspectes rellevants. Classificació interior. Sistema de classificació en graus de tractament. El principi de flexibilitat. Variables que hi intervenen i criteris de classificació. Procediment de classificació inicial

Esquema

- I. Les formes d'ingrés en un centre penitenciari: la detenció, la presó preventiva, la sentència ferma
  1. Supòsits
- II. Procediments i tràmits d'ingrés
- III. L'entrevista d'ingrés: aspectes rellevants
- IV. Classificació interior
- V. Sistema de classificació en graus de tractament
- VI. El principi de flexibilitat
- VII. Variables que intervenen en el sistema de classificació i criteris de classificació
- VIII. Procediment de classificació inicial
  1. La classificació inicial
  2. Canvi de grau: progressions i regressions de grau
  3. La Central Penitenciària d'Observació

I. Les formes d'ingrés en un centre penitenciari: la detenció, la presó preventiva, la sentència ferma

De l'ingrés en un establiment penitenciari se n'ocupa l'art. 15 de la Llei orgànica general penitenciària (LOGP), que estableix que «l'ingrés d'un detingut, pres o penat, en qualsevol dels establiments penitenciaris es fa mitjançant manament o ordre de l'autoritat competent, excepte en el supòsit de presentació voluntària, que s'ha de comunicar immediatament a l'autoritat judicial, la qual ha de resoldre el que sigui oportú, i en els supòsits d'estats d'alarma, d'excepció o de setge en els quals cal atenir-se al que disposin les lleis especials corresponents.»

Posteriorment, aquest precepte és àmpliament regulat als articles 15, 16 i 17 LOGP i del 15 al 21 del Reglament penitenciari (RP). En aquest sentit, cal tenir en compte el contingut de la Instrucció 2/2009, de 6 de maig, de la Direcció General de Recursos i Règim Penitenciari, sobre la documentació relativa als interns que ingressen als centres penitenciaris de Catalunya i a les persones que hagin de complir una pena de localització permanent.

1. Supòsits

1.1. Ingress per ordre judicial

En general, per admetre una persona en un centre penitenciari com a detingut, pres o penat cal «ordre judicial de detenció, manament de presó o sentència ferma de l'autoritat judicial competent». La regla general és, per tant, ordre o manament del jutge o tribunal competent. Aquest manament pot ser de tres tipus:

- Manament o ordre judicial de detenció
- Manament de presó
- Manament de penat (ordre d'ingrés)

Aquests manaments han d'atendre's, pel que fa al seu contingut, al que disposa l'art. 511 de la Llei d'enjudiciament criminal (LECr): nom, cognoms i dades identificatives de la persona, especialment de la data de naixement; autoritat judicial que expedeix el manament; autoritat judicial a disposició de la qual resta l'intern; procediment judicial incoat i número de la causa; delictes que se li imputa, i si la presó és comunicada o no.

Respecte dels detinguts, és possible també que l'*ordre de detenció* provingui de la policia judicial o del ministeri fiscal, en els procediments en què té competències. L'ordre de detenció que dicti la policia judicial cal que inclogui expressament les següents dades:

- Identificació del detingut.
- Data i hora de la detenció.
- Delicte o delictes imputats.
- Autoritat judicial de la qual depèn el detingut.
- Hora i dia del termini màxim de detenció.

La manca d'alguna d'aquestes dades (ordre de detenció incompleta) autoritza al director del centre a denegar motivadament l'ingrés (art. 15.2 RP).

El procediment és similar si l'ordre prové del ministeri fiscal (art. 15.3 RP): identificació del detingut i de les diligències d'investigació i termini de la detenció.

El director del centre en aquests supòsits ha de comunicar fefaentment l'ingrés del detingut a l'autoritat judicial de la qual depèn en el termini màxim de 24 hores. I, si transcorregudes 72 hores des de la detenció o l'ingrés no s'ha rebut manament judicial de presó o de llibertat (no s'ha rebut la legalització), ha de posar-lo en llibertat i comunicar aquest fet a l'esmentada autoritat judicial (art. 23.2 i 3 RP).

1.2. Ingré s voluntari

També es preveu a la llei i el reglament l'anomenat *ingrés voluntari*, normalment de penats. Quan una persona es presenta voluntàriament en un centre penitenciari per ingressar-hi, el director, en principi, haurà d'admetre'l sempre que acrediti documentalment la seva identitat (DNI, passaport, targeta de resident) i presenti documentació judicial relativa a la causa que pretén complir (manament de penat, requeriment d'ingrés voluntari, testimoniatge de sentència). També s'ha d'admetre l'intern en cas que no presenti documentació identificativa personal si consten en el centre les seves empremtes dactilars, pugui identificar-se l'intern sense dubtes i constin les seves dades identificatives en el sistema informàtic del centre.

Un cop admès, el director, en el termini màxim de les 24 hores següents, ha de comunicar l'ingrés a l'autoritat judicial corresponent pel mitjà més ràpid possible que en deixi constància fefaent, i sol·licitar-ne l'oportuna legalització amb la tramesa del corresponent manament i, si escau, el testimoniatge de la sentència i la liquidació de condemna. Si aquesta legalització no es produeix en el termini màxim de 72 hores des de l'ingrés, cal deixar en llibertat l'ingressat (art. 16 RP).

Supòsit especial d'ingrés voluntari és el d'un intern evadit d'un centre penitenciari que ingressa voluntàriament en un centre penitenciari diferent d'aquell d'on es va evadir. En aquest cas, admès l'intern, cal sol·licitar d'aquell centre les dades necessàries del seu expedient personal, «sens perjudici del que es determini pel que fa a la seva destinació o trasllat» (art. 16.2 RP).

En tot cas, el fet de l'ingrés voluntari ha de constar en l'expedient personal de l'intern i si ho sol·licita l'intern, ha de lliurar-se certificat que ho acrediti.

1.3. Ingress de dones amb els seus fills

També presenta particularitats l'ingrés de dones amb fills menors de 3 anys, sigui per ordre judicial o sigui un ingrés voluntari. Cal distingir dos supòsits previstos a l'art. 17 RP:

- Ingress amb el fill (des de l'exterior). En aquest cas, cal acreditar degudament la filiació (llibre de família, partida de naixement...). La decisió d'admetre el menor ha de ser comunicada al ministeri fiscal.
- Ingress posterior del menor (sota la seva pàtria potestat), que és a l'exterior. Cal que la interna sol·liciti al Consell de Direcció l'ingrés del menor, i aquest òrgan ha d'admetre el menor sempre que: s'acrediti degudament la filiació i l'estada a la presó no li suposi un risc, per la qual cosa cal demanar l'opinió del fiscal, al qual s'ha de comunicar la decisió.

En qualsevol cas, si existeix conflicte entre els drets de la mare i els del nen, prevalen els d'aquest, els quals, en tot cas, han de quedar degudament preservats en el model individualitzat d'intervenció penitenciària dissenyat per a la mare.

Admès el nen al centre penitenciari, ha de ser visitat pel metge i, si aquest no decreta una altra cosa, mare i fill passaran a ocupar una habitació al departament de mares, en el qual hi ha d'haver un espai destinat a llar infantil i ha d'estar arquitectònicament separat de la resta de departaments, per tal de facilitar les especificitats regimentals, medicosanitàries i de sortides que la presència dels menors en el centre faci necessàries.

Pel que fa al procediment d'ingrés de la mare, segueix el procediment ordinari però des d'aquest departament, i no des del d'ingressos.

1.4. Altres supòsits

Quan es produeix l'ingrés d'un estranger, se segueix el procediment ordinari, però disposa de dos drets específics:

- Comunicar el seu ingrés a presó a les autoritats diplomàtiques o consulars del seu país. No obstant això, per fer-ho efectivament, cal que l'intern ho autoritzi per escrit.
- Rebre informació dels seus drets de forma comprensible, en el seu propi idioma o a través d'un intèrpret.

Finalment, cal fer esment d'un supòsit d'ingrés extraordinari. Excepcionalment, el cap de la força encarregada de realitzar un trasllat o conducció també pot sol·licitar l'ingrés de l'intern traslladat en un centre diferent del de destinació en supòsits de força major (avaria del vehicle, bloqueig de la ruta, malaltia de l'intern...). Ha de sol·licitar-ho per escrit (fet que rep el nom de suplicatori) dirigit al director del centre; aquest escrit ha de contenir la identificació del conduït i el centre de destinació, l'hora i causa del lliurament extraordinari, i els antecedents que el cap de la força conegui sobre el conduït. El director del centre ha d'admetre l'intern i comunicar l'ingrés al centre directiu i a l'autoritat judicial que va sol·licitar el trasllat (art. 39.2 RP).

II. Procediments i tràmits d'ingrés

Admès l'intern, s'inicia el procediment d'ingrés. Aquest procediment ha de dur-se a terme amb la màxima intimitat possible, a fi de reduir els efectes negatius que poden originar l'empresonament inicial (art. 15.6 RP).

El primer tràmit és la *verificació de la identificació de l'intern*, que es fa a través de la ressenya alfabètica, dactilar i fotogràfica (art. 18 RP).

A més, ha de quedar inscrit en el Llibre d'Ingressos, fent-hi constar la procedència de l'intern (llibertat, centre penitenciari...) i l'hora de l'ingrés.

A continuació, cal procedir a obrir un expedient personal relatiu a la seva situació processal, penal i penitenciària, de les quals l'intern té dret a ésser-ne informat.

El procediment d'identificació va seguit de:

- L'escorcoll de la seva persona, amb l'adopció de les mesures higièniques que siguin necessàries. Inclou el lliurament de peces de roba, si escau, sempre previ lliurament d'un rebut.
- El registre dels seus efectes, retirant-li, també previ lliurament del corresponent rebut, estris i objectes d'ús intern no autoritzat (documentació, joies, diners en efectiu, medicaments...). En aquest sentit, cal tenir en compte les previsions de l'art. 126 del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya (ROFSEPC), d'acord amb el qual «excepte en els centres penitenciaris en règim obert, els interns no tindran en poder seu diners o títols que en representin ni objectes de valor.»
- El trasllat a una cel·la del departament d'ingressos. En aquesta ubicació, l'intern hi ha de romandre un màxim de 5 dies. Aquest termini només pot prorrogar-se per motius d'ordre sanitari o per preservar-ne la seguretat. Del perllongament cal informar-ne al jutge de vigilància penitenciària (art. 20.3 RP).

Durant l'estada en aquest departament l'intern ha de rebre informació sobre els seus drets i deures, i els procediments per fer-los efectius (art. 21 RP).

L'ingrés de *presos o detinguts incomunicats* per expressa ordre judicial segueix aquest mateix procediment pel que fa a la identificació, l'escorcoll i la requisita d'objectes no autoritzats.

Posteriorment a això, l'intern ha de ser traslladat al departament d'ingressos o a aquell que el director ordeni, on ha d'ocupar una cel·la individual, en la qual ha de ser visitat pel metge i ha de ser atès exclusivament pels funcionaris encarregats del servei del departament. No pot ser visitat ni entrevistat per cap altre professional del centre. L'intern només pot comunicar amb qui autoritzi expressament el jutge, el qual ha d'autoritzar també si l'intern pot disposar d'aparells de ràdio o televisió, premsa escrita o si pot rebre correspondència, expressament o en resposta a la sol·licitud del director del centre.

Mentre romangui la situació d'incomunicació, el director ha d'adoptar les mesures necessàries per complir les normes processals, especialment les derivades de l'art. 17.3 de la Constitució (dret a ser informat de l'acusació i a ser defensat per un advocat) i de la LECr (art. 506 i següents).

Aixecada la incomunicació pel jutge, segueix el procediment abans descrit, des del moment de l'ingrés al departament d'ingressos (art. 19 RP).

III. L'entrevista d'ingrés: aspectes rellevants

L'última fase relativa al procediment d'ingrés –prèvia a l'assignació de la Unitat corresponent d'acord amb programa de classificació interior del centre penitenciari– correspon a l'examen sanitari i a les entrevistes amb diferents professionals de l'equip multidisciplinari. Aquesta avaluació ha de facilitar la futura confecció tant del model individual d'intervenció de detinguts i presos com del programa individual de tractament de penats.

Respecte a l'examen sanitari, cal que l'intern sigui visitat pel metge en la màxima brevetat possible i sempre dins del termini de 24 hores des del seu ingrés (art. 214.1 RP).

A partir d'aquí, cal distingir dos supòsits (art. 20 RP):

A. Per a detinguts i presos

Quan ingressi un detingut o un pres en un centre penitenciari, ha de ser entrevistat pel treballador social i un educador. L'objectiu d'aquestes entrevistes és determinar les *àrees de carència i necessitats de l'intern*. Els professionals han d'emetre un informe sobre:

- La proposta d'assignació a una unitat de classificació interior (seguint els criteris de separació de sexe, edat, antecedents...) o la necessitat del trasllat de l'intern a un altre centre (raons de seguretat, mèdiques...).
- La valoració respecte de la seva *planificació educativa, sociocultural i esportiva, i d'activitats de desenvolupament personal*, que, en tot cas, ha de respectar els principis de mínima intervenció i presumpció d'innocència.

Sobre la base d'aquest informe, la Junta de Tractament ha d'elaborar el *Model individualitzat de tractament* de l'intern, valorant aspectes com l'ocupació laboral, la formació cultural i professional, les mesures d'ajuda, etc.

B. Per a penats

Quan ingressi un penat en un centre penitenciari, examinat pel metge si és un nou ingrés, posteriorment és entrevistat pel psicòleg, el jurista, el treballador social i l'educador. D'aquesta avaluació multidisciplinària se n'ha de formular una proposta d'inclusió en algun dels grups de separació interior, on el director ha d'ordenar-ne el trasllat, previ informe mèdic.

La Junta de Tractament ha de formular, amb l'informe elaborat prèviament per l'equip multidisciplinari, el *Programa individualitzat de tractament*, tenint en compte les dades que constin al protocol de l'intern sobre les mancances detectades en matèria educacional, formativa, cultural i professional, l'aplicació de mesures d'ajuda, de tractament i les que s'hagin de tenir en compte per al seu alliberament. Vegeu també l'art. 38.1.a ROFSEPC.

El contingut tant del model d'intervenció com del programa de tractament individualitzat s'ha de revisar periòdicament i modificar atenent a l'evolució de l'intern, durant l'execució penitenciària d'acord amb les diferents necessitats tractamentals que es considerin necessitades d'intervenció, segons el procés abans esmentat.

IV. Classificació interior

L'art. 99 RP, que constitueix el capítol 1 del títol IV de l'RP, fa una remissió a l'art. 16 LOGP, on s'estableix una completa separació, tenint en compte el sexe, l'emotivitat, l'edat, els antecedents, l'estat físic i mental i, respecte dels penats, les exigències del tractament. Tanmateix, la separació interior s'ha d'ajustar a les exigències del tractament, als programes d'intervenció i a les condicions generals del centre (art. 76.2 RP).

La separació inicialment establerta a la LOGP és rigorosa en atenció a les cauteles que han d'observar-se davant la «barreja», mal endèmic de sistemes penitenciaris primitius i també mancats de recursos. Els criteris tradicionals de separació, per tant, són respectats, si bé és la mateixa evolució del sistema penitenciari i la seva racionalització les que en aquesta matèria marquen els continguts des de l'ordre del tractament. En aquest sentit, a les regles penitenciàries europees s'observa una evolució, en acceptar que el sistema penal ja no reclama avui l'estricta separació de

joves i adults, dels homes i de les dones i dels condemnats i dels preventius, i s'ha d'admetre la participació en un mateix programa o en activitats penitenciàries comunes en determinades circumstàncies.

Són criteris generals de l'art. 99 RP per a la separació interior el sexe, l'edat, els antecedents delictius i, respecte als penats, les exigències del tractament. Sens perjudici d'aquesta norma, cal el disseny previ d'un programa de classificació i d'organització interior del centre adaptat a les necessitats d'intervenció i planificació tractamentals i de règim. Tenint en compte l'estructura arquitectònica del centre, el disseny de l'organització i els criteris de separació d'interns, normalment els programes de classificació i d'organització estan relacionats, bé amb l'aplicació d'una metodologia conductual d'evolució en fases progressives d'adaptació al medi; bé en una organització d'acord amb les diferents intervencions tractamentals (disseny dels centres per àrees d'intervenció); o bé, d'altres alternatives mixtes.

Respecte a la separació per sexes, n'hi ha una excepció, prenent com a base l'art. 16.a LOGP, que preveu la possibilitat que homes i dones comparteixin un mateix departament, en funció de programes de tractament o per evitar la desestructuració familiar (art. 99.3 RP). La regulació concreta es preveu al capítol III del títol VII de l'RP, com a forma especial d'execució (*Internament en un establiment o departament mixt*: art. 168 a 172).

Pel que fa als joves, l'RP estableix el criteri de «jove» preferentment fins a l'edat de 21 anys (menors de 21 anys, tram 18-20) i excepcionalment fins als 25 anys (art. 173.1 RP), quan preveu la forma especial d'execució d'*internament en departament per a joves* (capítol IV del títol VII). Tanmateix, el trasllat a departaments d'adults de menors de 21 anys s'autoritza d'acord amb la Junta de Tractament en aquest sentit posant-ho en coneixement del jutge de vigilància penitenciària (art 99.4 RP). Aquestes dues normes són reflex del que estableix l'art. 9.2 LOGP.

La llei preveu altres elements per a la separació d'interns que cal relacionar amb l'existència dels diferents tipus d'establiments penitenciaris:

- Els detinguts estiguin separats dels presos.
- Els primaris estiguin separats dels reincidents.
- Els malalts o deficients físics i mentals estiguin separats dels que no presenten cap anomalia.
- Els condemnats per delictes dolosos estiguin separats dels penats per delictes imprudents

Excepcionalment cal fer esment a la separació prevista per als membres de les forces i cossos de seguretat de l'Estat (art 8.2 LOFCSE) i dels militars que siguin internats en centres penitenciaris comuns amb remissió reglamentària a l'art. 99.2 RP.

V. Sistema de classificació en graus de tractament

Per *classificació penitenciària* cal entendre el conjunt d'actes de l'Administració penitenciària que resolen l'atribució d'un grau de tractament a un intern penat, bé

inicialment o bé per canvi del que ja tenia assignat. Formalment, aquest estudi científic predica un judici pronòstic (relatiu a la determinació del tipus criminològic, d'un diagnòstic de capacitat criminal i d'adaptabilitat social) dels òrgans tècnics de l'Administració sobre l'oportunitat d'assignar un règim de vida als penats, basant-se en l'estudi multidisciplinari, tant per aconseguir individualitzar i programar el seu tractament com per propiciar una reducció del temps efectiu de la seva estada a la presó. Val a dir que el procés de classificació en si mateix contempla una avaluació dinàmica, i no estàtica. En aquest sentit, cal relacionar els dèficits detectats amb el tractament adient (programa individual de tractament).

De la classificació penitenciària se n'ocupen els articles 63 a 65 i 72 LOGP i el capítol II del títol IV de l'RP (art. 100 i següents).

Parteix del *principi d'individualització científica* (art. 72 LOGP). Aquest principi suposa que el compliment de les penes privatives de llibertat es divideix en diferents graus, l'últim dels quals és la llibertat condicional. Aquesta divisió no és rígida i terminant: pot avançar-se i retrocedir-se en graus de tractament segons la seva evolució individual (sistema de graus progressius). Això permet la possibilitat que un intern pugui ser classificat inicialment en qualsevol grau de tractament, tret del de la llibertat condicional, i, per raons estrictes de tractament, pot evolucionar o involucionar en grau de tractament.

Per aconseguir l'èxit del tractament a més de la classificació cal també una adequada destinació dels penats al centre de compliment adient. Classificació i destinació van, per tant, necessàriament unides.

Per tot, i sobre la base d'aquest principi d'individualització, els interns penats poden classificar-se en diferents graus de tractament: 1r, 2n i 3r (art. 63 LOGP). La classificació en un grau concret ha de ser conseqüència directa de l'observació dels interns, tant si el seu ingrés és directament com a penats o bé després d'un període de presó preventiva. L'assignació del grau de classificació suposa igualment una distribució dels penats dins del centre penitenciari perquè, a través de l'examen i estudi de la seva personalitat, s'adapti el tractament i s'obtingui la posterior reinserció social (art. 102.1 RP).

VI. El principi de flexibilitat

No tan sols la classificació assignada inicialment no té caràcter definitiu, ja que varia en tant que evoluciona l'intern (art. 65.1 LOGP i 105 i 106 RP), sinó que, a més, per tal d'evitar possibles rigideses, el vigent RP ha introduït el *principi de flexibilització* (art. 100.2 RP). D'acord amb aquest principi, es pot adoptar un model d'execució individual que combini aspectes característics de diferents graus, sempre que es fonamenti en un programa específic de tractament. Aquesta mesura —excepcional, d'altra banda—, adoptada per la Junta de Tractament a proposta de l'equip multidisciplinari, pot ser aplicada de forma immediatament executiva, sens perjudici de la ulterior aprovació del jutge de vigilància penitenciària.

Aquesta previsió, en l'àmbit d'actuació de la Generalitat de Catalunya, es desenvolupa a la Circular 1/2005, de 17 de gener, de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, reguladora de l'aplicació de l'article 100.2 RP.

VII. Variables que intervenen en el sistema de classificació i criteris de classificació

Els articles 63 LOGP i 102.1 RP estableixen que «per a la individualització del tractament, després de l'adequada observació de cada penat, s'ha de realitzar la seva classificació, que ha de determinar l'establiment el règim del qual sigui el més adequat al tractament que se li hagi senyalat i, si escau, al grup o secció més idoni dins d'aquell.»

Són variables a ponderar per les juntes de tractament:

- La personalitat. Per personalitat cal entendre, d'acord amb l'art. 62.a LOGP, «la constitució, el temperament, el caràcter, les aptituds i les actituds del subjecte a tractar, així com el sistema dinàmic motivacional i l'aspecte evolutiu».
- L'historial individual.
- L'historial familiar.
- L'historial social.
- L'historial delictiu.
- La durada de la pena.
- El medi social on ha de retornar el reclus.
- Els recursos, facilitats i dificultats existents en cada cas i moment per al bon èxit del tractament.

Els criteris de classificació en cada un dels graus, tenint en compte el que disposa l'art. 102 RP, en els apartats 3, 4 i 5, són:

1. *Classificació en 2n grau.* Suposa l'aplicació de les normes de règim ordinari, i implica la classificació en aquest grau als interns «en qui concorrin unes circumstàncies personals i penitenciàries de normal convivència, però sense capacitat per viure, de la moment, en semilibertat.»
2. *Classificació en 3r grau.* Suposa l'aplicació del règim obert en qualsevol de les seves modalitats. Està destinat als interns «que, per les seves circumstàncies personals i penitenciàries, estiguin capacitats per dur a terme un règim de vida en semilibertat.»

Per classificar inicialment un intern en 3r grau sense que hagi complert la quarta part de la condemna o condemnes cal (art. 104.3 RP):

- Transcurs d'un temps raonable per realitzar un estudi suficient per tenir un coneixement adequat del cas.
- Concurs de les variables abans esmentades qualificades de forma favorable, especialment les relatives a l'historial delictiu i la integració social del penat.

La reforma operada mitjançant la Llei orgànica 7/2003, de 30 de juny, de mesures de reforma per l'acompliment íntegre i efectiu de les penes va modificar l'art. 36 del Codi penal (CP), de tal forma que per poder ser classificat en 3r grau de tractament, quan es tractava de penes superiors a 5 anys de presó, s'exigia el compliment d'un període mínim, que s'anomena «període de seguretat». Va implicar la necessitat del compliment de la meitat de la pena individualment considerada que superés aquest límit temporal, i sempre que els fets penats s'haguessin produït amb posterioritat a la data de vigència d'aquesta norma (irretroactivitat de les normes penals sancionadores).

Respecte a l'exigència d'aquest període de seguretat, la Llei orgànica 5/10, de 22 de juny, per la qual es va modificar novament el CP, i que va entrar en vigor el 23 de desembre de 2010, va introduir canvis en la matèria. D'acord amb la redacció de l'art. 36 CP d'aquesta reforma, el període de seguretat, en els termes abans definits, és exigible sempre que el reu hagi estat condemnat per delictes contra la llibertat sexual amb víctimes menors de 13 anys, delictes referents a organitzacions i grups terroristes i delictes comesos en el si d'una organització o grup criminal. En la resta de supòsits, sempre que la pena imposada sigui superior a 5 anys de presó, el tribunal sentenciador podrà imposar a la mateixa sentència l'exigència d'aquest període de seguretat abans que el condemnat accedeixi al 3r grau de tractament.

La classificació de les persones condemnades a penes de presó permanent revisable ha de ser autoritzada pel tribunal, i no podrà efectuar-se fins al compliment de vint anys de presó en el cas de delictes de les organitzacions i grups terroristes i delictes de terrorisme, i de quinze anys en la resta de delictes.

En aquesta línia, la reforma esmentada també va establir noves prohibicions temporals respecte a l'accessibilitat al 3r grau de tractament. L'art. 78 CP, en relació amb el supòsit d'acumulació jurídica de penes, disposa que el jutge o tribunal sentenciador podrà acordar que la classificació en 3r grau es refereixi a la totalitat de les penes imposades en les sentències. En concret, quan la pena efectiva a complir per aplicació de les regles previstes a l'art. 76 CP resulti inferior a la meitat de la suma total de les imposades. Això es disposa no tan sols respecte al 3r grau de classificació, sinó també respecte als beneficis penitenciaris, els permisos de sortida i el còmput de temps d'accés a la llibertat condicional.

Malgrat l'existència d'aquestes limitacions prohibitives, el jutge de vigilància, amb el pronòstic previ individualitzat i favorable de reinserció social i després de valorar, si escau, les circumstàncies personals del reu i l'evolució del tractament rehabilitador, quan no es tracti de delictes de terrorisme o comesos en el si d'organitzacions criminals, pot disposar de manera raonada, escoltats el ministeri fiscal, les institucions penitenciàries i la resta de parts, *l'aplicació del règim general de compliment*, i permetre, per tant, la classificació en 3r grau abans d'aquest límit temporal respecte als casos de l'art 36 CP o establir-ne una aplicabilitat diferent per als casos previstos a l'art 78.3 CP.

En cas de delictes de terrorisme o comesos en el si d'organitzacions criminals, el 3r grau tan sols serà possible quan al reu tan sols li resti per complir una cinquena part del límit de compliment de la condemna.

Finalment, d'acord amb el que disposa l'art. 78 bis CP, per a les persones condemnades per dos o més delictes i quan almenys un d'ells sigui castigat amb una pena de presó permanent revisable, la progressió a 3r grau ha de requerir el compliment d'un mínim de 18, 20 o 22 anys de presó, en funció de les penes imposades conjuntament amb la de presó permanent revisable. Si es tracta de delictes relatius a organitzacions i grups terroristes i delictes de terrorisme, o delictes comesos en el si d'organitzacions criminals, l'accés al 3r grau ha de requerir el compliment efectiu de 24 o 32 anys de presó en funció de les penes imposades conjuntament amb la de presó permanent revisable.

Un altre dels requisits introduïts l'any 2003 per accedir al 3r grau de tractament és la satisfacció de la responsabilitat civil imposada a la sentència (art. 72.5 LOGP). D'acord amb aquest article, en relació amb aquesta satisfacció, es tindran en compte «la conducta efectivament observada amb vista a restituir el que s'hagi sostret, reparar el dany i indemnitzar els perjudicis materials i morals; les condicions personals i patrimonials del culpable, a efectes de valorar la seva capacitat real, present i futura per satisfer la responsabilitat civil que li correspongui; les garanties que permetin d'assegurar la futura satisfacció; l'estimació de l'enriquiment que el culpable hagi obtingut per la comissió del delictes i, si s'escau, el dany o destorb produït al servei públic, així com la naturalesa dels danys i els perjudicis causats pel delictes, el nombre de perjudicats i la seva condició». Aquest requisit ha de ser adientment ponderat per part de les juntes de tractament.

També com a conseqüència de l'esmentada reforma, l'art. 72.6 LOGP introdueix un nou requisit per accedir al 3r grau de tractament, aplicable només als interns condemnats per delictes de terrorisme o comesos en el si d'organitzacions criminals. En aquest cas, per accedir al 3r grau s'exigeix als penats, a més, «que mostrin signes inequívocs d'haver abandonat les finalitats i els mitjans terroristes, i a més que hagin col·laborat activament amb les autoritats, o bé per impedir la producció d'altres delictes per part de la banda armada, organització o grup terrorista, o bé per atenuar els efectes del delictes, o bé per a la identificació, la captura i el processament de responsables de delictes terroristes, per obtenir proves o per impedir l'actuació el desenvolupament de les organitzacions o les associacions a les quals hagi pertangut o amb les quals hagi col·laborat, cosa que es pot acreditar mitjançant una declaració expressa de repudi de les seves activitats delictives i d'abandonament de la violència i una petició expressa de perdó a les víctimes del seu delictes, així com pels informes tècnics que acreditin que el pres està realment desvinculat de l'organització terrorista i de l'entorn i activitats d'associacions i col·lectius il·legals que l'envolten i la seva col·laboració amb les autoritats.»

Resulta idènticament destacable informar de l'existència d'un supòsit especial: poden classificar-se en 3r grau, inicialment o per revisió de grau, els penats malalts molt greus amb patiments incurables, independentment de les variables esmentades *per raons humanitàries i de dignitat personal* (art. 104.4 RP), sense tenir en compte els requisits ni les limitacions temporals acabats d'esmentar.

En el cas de persones condemnades a presó permanent revisable, introduïda per la Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, que va entrar en vigor l'1 de juliol de 2015, la classificació en 3r grau, d'acord amb l'article 36.1 CP, haurà de ser autoritzada pel tribunal, previ pronòstic individualitzat i favorable de reinserció, amb informes del ministeri fiscal i institucions penitenciàries, i no podrà efectuar-se fins al compliment de vint anys de presó efectiva en el cas que el penat ho hagués estat per un delictes del capítol VII del títol XXII del Llibre II del CP (de les organitzacions i grups terroristes i dels delictes de terrorisme), i fins al compliment de quinze anys de presó efectius en la resta de casos.

3. *Classificació en 1r grau.* Suposa l'aplicació del règim tancat, en qualsevol de les seves dues modalitats de vida. Es preveu aquest grau de tractament per a penats qualificats de perillositat extrema o d'inadaptació manifesta i greu, d'acord amb el que disposa l'art. 10 LOGP.

Hauran de ponderar-se, entre d'altres, els següents factors (art. 102.5 RP):

- La naturalesa dels delictes comesos al llarg del seu historial delictiu, que denoti una personalitat agressiva, violenta i antisocial.
- La comissió d'actes que atemptin contra la vida o la integritat física de les persones, la llibertat sexual o la propietat, comesos en maneres i formes especialment violents.
- La pertinença a organitzacions delictives o bandes armades, mentre no mostrin, en ambdós casos, signes inequívocs d'haver-se sostret a la disciplina interna d'aquestes organitzacions o bandes.
- La participació activa en motins, plantades, agressions físiques, amenaces o coaccions.
- La comissió d'infraccions disciplinàries qualificades de molt greus o greus, de manera reiterada i sostinguda en el temps.
- La introducció o possessió d'armes de foc a l'establiment penitenciari, així com la tinença de drogues tòxiques, estupefaents i substàncies psicotròpiques en quantitat important, que faci presumir la seva destinació al tràfic.

En l'àmbit de gestió competencial de l'Administració penitenciària catalana cal tenir en compte les normes i circumstàncies que, relatives al compliment en règim tancat, es preveuen a la Circular 5/2001, de 7 de desembre, de la Direcció General de Serveis Penitenciaris i Rehabilitació, per la qual s'aprova el programa marc d'intervenció a les unitats i departaments de règim tancat dels centres penitenciaris de Catalunya.

VIII. Procediment de classificació inicial

1. La classificació inicial

La classificació inicial té lloc quan un intern passa d'una situació de pres preventiu a penat o bé quan directament ingressa a la presó en condició de penat.

En tot cas, no pot fer-se aquesta proposta mentre l'intern tingui una o més causes preventives pendents. Si a un penat ja classificat li és decretada presó preventiva per una altra o altres causes, ha de quedar sense efecte la classificació, donant-ne compte al centre directiu (art. 104.1 i 2 RP).

Tampoc no pot formular-se proposta de classificació si l'intern ha de complir una mesura de seguretat d'internament a complir en un establiment o unitat psiquiàtrics penitenciaris (art. 184.b RP). En cas de concurrència de penes i mesures de seguretat (imposades en la mateixa causa o en causes diferents), el nostre sistema preveu l'aplicació de l'anomenat *sistema vicarial*, d'acord amb el qual primer cal complir la mesura de seguretat i, un cop finalitzada, si escau, la pena preventiva de llibertat (art. 99 CP). Si l'intern es trobava classificat en el moment de l'inici del compliment de la mesura, ha de deixar-se sense efecte la classificació i no pot ser classificat en graus de tractament fins finalitzat el seu compliment.

L'RP en establir el procediment de classificació inicial dels penats en graus (art. 103 RP) distingeix dos procediments en funció de la quantia de la condemna, sigui o no superior a 1 any.

1.1. Procediment en el supòsit de condemna superior a 1 any

En aquest procediment poden distingir-se tres fases:

- Proposta. S'ha de formular per la Junta de Tractament (art. 32.1.d ROFSEPC), previ estudi individualitzat de l'intern, sobre la base dels informes inicials de l'equip multidisciplinari. La proposta ha de constar en imprès normalitzat, en el model fixat, i s'ha d'eleva al centre directiu en el termini màxim de dos mesos des de la recepció a l'establiment del testimoniatge de sentència ferma i condemnatòria. La proposta no és vinculant i ha d'incloure una proposta final motivada de grau de classificació i de centre de destinació.
- Resolució. L'òrgan competent és el centre directiu, que ha de resoldre per escrit i de forma motivada en el termini màxim de dos mesos des de la recepció de la proposta. El centre directiu pot ampliar aquest termini per un altre període de dos mesos més com a màxim per dictar la resolució classificatòria. Ha de fonamentar-ho en la millor observació de la conducta i consolidació dels factors positius de l'intern, sol·licitant nous informes a la Junta transcorregut aquest termini.
- Notificació. La resolució de classificació inicial s'ha de notificar a l'intern interessat, indicant-li a la notificació que, si no hi està d'acord, pot recórrer davant del jutge de vigilància penitenciària que correspongui en el termini d'un mes. La resolució del jutge de vigilància és susceptible de recurs de reforma i d'apel·lació; aquest darrer, d'acord amb la disposició addicional 5a de la Llei orgànica del poder judicial, correspon al tribunal sentenciador.

Si es tracta d'una classificació inicial en 3r grau, s'ha de notificar també al ministeri fiscal, juntament amb els informes de la Junta de Tractament –en el termini dels tres dies hàbils següents al de la data d'aplicació–, el qual també pot manifestar la seva oposició davant el jutge de vigilància.

També cal comunicar les classificacions inicials en 1r grau, i els informes en què es fonamenten, al jutge de vigilància penitenciària en termini de les 72 hores següents a la seva adopció (art. 95.1 RP).

Cal recordar que la classificació en 3r grau de persones condemnades a la pena de presó permanent revisable ha de ser autoritzada pel tribunal, previ pronòstic individualitzat i favorable de reinserció social, amb audiència del ministeri fiscal i del serveis penitenciaris, d'acord amb l'art. 36.1 CP.

1.2. Procediment en el supòsit de condemna de fins a 1 any. La classificació executiva

L'art. 103.7 RP recull un supòsit d'excepció on no cal una resolució del centre directiu, ja que la proposta de la Junta de Tractament, formulada tal com es preveu en l'apartat anterior, esdevé acord de classificació executiu i amb efectes immediats.

És possible en el cas de classificació inicial d'interns condemnats fins a 1 any de presó, sempre que:

- La proposta de classificació sigui en 2n o 3r grau.
- Existeixi un acord unànim de tots els membres de la Junta de Tractament.

Si l'acord és unànim, es notifica a l'intern i, si escau, al ministeri fiscal o al jutge de vigilància, tal com s'ha indicat a l'apartat anterior. I el règim de recursos és també el mateix.

Si la proposta no és unànim, o és unànim però proposa una classificació inicial en 1r grau, cal remetre-la al centre directiu perquè resolgui tal com s'ha explicat abans.

2. Canvi de grau: progressions i regressions de grau

2.1. Revisió de grau

Ja que l'observació criminològica té caràcter dinàmic, el seu desenvolupament determina l'evolució de l'intern amb la consegüent proposta de nova classificació i trasllat al centre corresponent. Per això, es preveu la reconsideració cada 6 mesos com a màxim de la classificació sobre la base de l'anterior classificació (art. 65.4 LOGP i 105.1 RP). La revisió pot fer-se sense esgotar el termini màxim si un intern ja reuneix els requisits per accedir a un règim de vida de més llibertat o per evident involució d'aquest.

Quan la Junta de Tractament no consideri oportú proposar al centre directiu cap canvi en el grau assignat, s'ha de notificar a l'intern l'acord motivat de manteniment de grau. L'intern pot sol·licitar que es trametin al centre directiu els informes corresponents perquè aquest resolgui el que estimi procedent sobre el manteniment o el canvi de

grau. Aquesta resolució del centre directiu s'ha de notificar a l'intern, comunicant-li el seu dret de recórrer-la davant del jutge de vigilància penitenciària d'acord amb l'art. 76 LOGP (art. 105.2 RP).

Quan consideri que és procedent proposar un canvi de grau, la proposta de la Junta de Tractament ha de ser tramesa al centre directiu, d'acord amb les normes i el procediment previstos per a la classificació inicial.

2.2. Progressió de grau

L'evolució en el tractament penitenciari ha de determinar una nova classificació de l'intern, amb la corresponent proposta de destinació al centre penitenciari adequat o, dins del mateix centre, a un altre departament amb diferent modalitat de vida.

La progressió en el grau de classificació depèn de la modificació positiva d'aquells factors directament relacionats amb l'activitat delictiva, s'ha de manifestar a la conducta global de l'intern i ha de suposar un increment de la confiança dipositada en ell, que ha de permetre l'atribució de responsabilitats més importants que impliquin més marge de llibertat (art. 65.2 LOGP i 106 RP).

De totes les progressions a 3r grau cal donar-ne compte al ministeri fiscal, seguint els criteris fixats per la classificació inicial en 3r grau.

2.3. Regressió de grau

La regressió de grau és procedent quan s'aprecii en l'intern, en relació amb el tractament, una avaluació negativa en el pronòstic d'integració social i en la personalitat o conducta de l'intern (art. 65.3 LOGP i 106 RP).

Quan l'intern no participi en un programa individualitzat de tractament, la valoració de la seva evolució s'ha de realitzar en la forma descrita a l'art. 112.4 RP, tret de quan la Junta de Tractament hagi pogut efectuar una valoració de la integració social de l'intern per d'altres mitjans legítims. També cal tenir en compte les infraccions disciplinàries comeses per l'intern.

De totes les regressions a 1r grau cal donar-ne compte al jutge de vigilància penitenciària, seguint els criteris fixats per la classificació inicial en 1r grau.

L'art. 108 RP preveu dos supòsits de regressió provisional d'interns classificats en 3r grau:

1. No reingrés després d'un permís o qualsevol altra sortida autoritzada: provoca una regressió provisional a 2n grau en espera del seu reingrés en un centre penitenciari, moment en què se li ha d'aplicar un règim ordinari de vida. És una regressió automàtica, *ex lege*.
2. Detenció, imputació o presó provisional per noves responsabilitats: provoca una suspensió cautelar de noves sortides acordada pel director i una possible regressió a règim ordinari acordada immediatament per la Junta de Tractament, si escau. En cas que es decreti la presó provisional, cal deixar sense efecte la classificació de l'intern, en el sentit abans exposat.

3. La Central Penitenciària d'Observació

Els articles 70 LOGP i 109 RP preveuen l'existència de la Central Penitenciària d'Observació, per a l'assessorament en matèria d'observació, classificació i tractament dels interns. Les seves finalitats són les següents:

1. Completar la tasca dels equips multidisciplinaris en les seves tasques específiques.
2. Resoldre els dubtes i consultes de caràcter tècnic que es formulin pel centre directiu.
3. Realitzar una tasca d'investigació criminològica.
4. Atendre els requeriments que els jutges, tribunals i membres del ministeri fiscal sol·licitin en matèria pericial de les persones sotmeses a la seva jurisdicció.

Aquesta Central entra en joc a petició de l'intern quan (art. 65.4 LOGP i 105.3 RP):

- L'intern sigui classificat per segona vegada consecutiva en 1r grau per la mateixa Junta de Tractament.
- L'intern sigui mantingut en més de dues ocasions en 2n grau de tractament per la mateixa Junta de Tractament, i hagi superat la meitat de la condemna.

Punts clau

- L'ingrés en un centre penitenciari d'una persona pot tenir lloc en qualitat de detingut, pres o penat, i pot produir-se també de forma voluntària. El manament judicial d'ingrés de detinguts o presos pot decretar-ne la incomunicació. En tot cas, implica el desenvolupament d'un procediment d'ingrés que va des de la identificació de l'intern, l'escorcoll personal i dels seus efectes, la requisita d'objectes prohibits, l'exploració mèdica i la fase d'entrevistes.
- De la informació obtinguda en la fase d'entrevistes, l'equip multidisciplinari ha d'elevat informe a la Junta de Tractament perquè elabori el model individual de tractament o el programa individual de tractament, segons correspongui de l'intern.
- La classificació en graus de tractament és el procediment administratiu per mitjà del qual s'assigna a un intern penat un dels règims de vida previstos legalment i se li programa individualment i científicament el tractament. Parteix del principi d'individualització científica i té caràcter dinàmic: varia segons l'evolució de l'intern.
- Hi ha tres graus de classificació (primer, segon i tercer) i, a més, amb caràcter excepcional i d'acord amb el principi de flexibilitat, el Reglament penitenciari permet adoptar models d'execució que combinin aspectes rellevants de diferents graus per a cada intern.
- La llei fixa les variables a ponderar per part de la Junta de Tractament en el moment de formular la proposta de classificació i determina també determinats criteris genèrics per a l'assignació dels graus. Respecte a les classificacions en

- 3r grau, cal tenir especialment en compte les limitacions temporals imposades al CP (període de seguretat).
- Dins el procediment de classificació inicial cal distingir dues modalitats, segons si la condemna supera o no l'any de durada; si no el supera, en determinades ocasions la proposta unànime de la Junta de Tractament en 2n o 3r grau de tractament esdevé resolució classificatòria. Aquesta classificació inicial ha de reconsiderar-se periòdicament (cada 6 mesos màxim) i en determinats supòsits l'intern pot sol·licitar la intervenció de la Central Penitenciària d'Observació en la revisió del grau.

Bibliografia

GIMÉNEZ-SALINAS I COLOMER, Esther; RIFÀ ROS, Anna (2002). *Introducció al dret penitenciari: Teoria i pràctica*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

GUTIÉRREZ, Consuelo. (1997). *El ingreso del interno en prisión y su clasificación penitenciaria*, DIVERSOS AUTORS, *Psicología Jurídica Penitenciaria, I*. Madrid: Fundación Universidad-Empresa.

LEGANÉS GÓMEZ, Santiago (2006). *La clasificación penitenciaria: nuevo reto jurídico*. 2a edició. Colección Estudios Penales, 5. Madrid: Dykinson.

TAMARIT SUMALLA, Josep Maria [et al.] (2005). *Curso de derecho penitenciario*. València: Tirant lo Blanch.

La reforma de la ejecución penal (2004). València.